

Cảnh, tình đất Việt trong tranh thêu xứ Huế

Nối tiếp qua nhiều thế hệ, ông Lê Văn Kinh đã kế thừa và phát huy truyền thống gia đình, trở thành bậc thầy của nghề thêu xứ Huế. Ông là một trong năm người vừa được phong tặng danh hiệu Nghệ nhân dân gian đợt đầu của tỉnh Thừa Thiên-Huế.

Nghệ nhân Lê Văn Kinh năm nay 76 tuổi, nhưng trông ông còn hoạt bát hơn nhiều so với tuổi, đặc biệt khi ông say sưa giới thiệu về nghề thêu của mình. Sinh ra trong một gia đình có ông nội và cụ thân sinh làm nghề thêu, từ bé, đường kim, mũi chỉ đã thấm đẫm vào trong ông, để trở mang lấy nghiệp cho đến bây giờ. Cụ thân sinh ông là Lê Văn Hỡi từng thêu áo Hoàng bào cho vua Khải Định mặc trong lễ "Tứ tuần đại khánh" (lễ lúc vua 40 tuổi), và thêu "Thất sư khí cầu" (tức 7 con sư tử đùa với quả cầu) dâng vua, thêu khăn phủ trên đôn để lư đồng trước ngai vua; riêng bức "Thất sư khí cầu" hiện ông còn lưu lại được một bức, như vật gia bảo của gia đình. Ông Hỡi được vua ban cho hàm và tước vị "Hàn lâm viện", có thể được ra vào cung vua khi cần thiết, hiện gia đình còn lưu giữ được thẻ bài bằng ngà... Thừa hưởng truyền thống gia đình, năm lên 10 tuổi, ông Lê Văn Kinh đã thêu được bức tranh "Tùng, hạc", với đường nét sắc sảo, lưu giữ cho đến bây giờ gần 70 năm. Ông còn tỏ rõ khí phách của người dân nước Việt, ngay từ năm 1958, đã thêu bức tranh "Bất khuất" về Trần Bình Trọng, khổ 1,8m x 1m, trong 9 tháng miệt mài kim chỉ để gửi đi triển lãm ở Mỹ. Cũng thời đó, ông biết thêu tranh, liễn, khăn bán cho khách trong nước, nước ngoài và mang đi triển lãm ở Sài Gòn để gây thanh thế. Sau giải phóng miền Nam, từ năm 1975, ông đã đứng ra thành lập HTX thêu Cẩm Tú, thu hút 150 lao động vào làm nghề thêu. Những năm sau đó, do yêu cầu của địa phương, ông vào làm ở ngành ngoại thương, lại dạy nghề, mở các cơ sở thêu ở Phú Lộc, Hương Phú, Quảng Điền, Hương Điền, Triệu Hải. Sản phẩm thêu từ đó đi các nước Đông Âu, Liên Xô, với các loại sản phẩm khăn trải giường, áo gối, và sau này là áo Kimônô xuất sang Nhật Bản. Suốt thời gian ấy, ông đã dạy và truyền nghề cho hơn 100.000 người. Nhiều người trong số đó, bây giờ trở thành thợ lành nghề, tài hoa của thành phố Huế và nhiều địa phương khác trong vùng.

Hiện nay, nghệ nhân Lê Văn Kinh là chủ cửa hiệu thêu Đức Thành ở 82 Phan Đăng Lưu, TP Huế. Ông tâm niệm, sống ở đời cần một chữ "Đức" vì vậy mới có tên cửa hiệu như bây giờ. Cửa hiệu của ông hiện có hàng ngàn mẫu bức tranh thêu, về hình ảnh quê hương, đất nước, cảnh sông Hương, núi Ngự, cầu Tràng Tiền, chùa Thiên Mụ, Đại Nội, hay hình ảnh một con đò, bến nước, đêm trăng Vĩ Dạ, hoặc hình ảnh về bà mẹ, con người Việt Nam, để được sở hữu một bức tranh như vậy, người đi xa luôn với vợ nhớ trông quê. Ta có thể bắt gặp qua bức tranh thêu "Bình thản", cảnh chú mục đồng miệng ngậm cọng rơm, ngồi tựa lưng con bò mộng nghỉ ngơi thanh thản giữa cánh đồng. Hoặc một "Mùa trăng Vĩ Dạ" với cảnh bến nước sông trăng, khắc họa câu thơ của thi sĩ tài danh Hàn Mặc Tử: *Thuyền ai đậu bến sông trăng đó/ Có chở trăng về kịp tối nay*. Ông tâm sự, nhiều đêm, lắng đọng với những suy tư, chợt bắt gặp ý tưởng mới lạ, ông lại ngồi dậy chong đèn cho phác thảo mới. Ông chỉ cho tôi xem bức tranh "Mẹ", chỉ một vài đường nét về hình dáng, nếp nhăn trên khuôn mặt mẹ, ngồi vá áo cho con, với những đường chỉ vàng nổi bật trên nền đen sâu thẳm. Tác phẩm theo đơn đặt hàng của người bạn, khi đến nhận, hai người bạn già đã ôm lấy nhau mà khóc, vì bức tranh đã nói hộ được tất cả, khắc họa đúng tính cách người mẹ, đã tảo tần nuôi con sớm hôm. Sau này, phiên bản của bức tranh này đã có nhiều người đến đặt mua. Hoặc bức tranh thêu chữ của Mãn Giác Thiền Sư do Tân Đà dịch, khách thập phương từ Đức, Hà Lan, Pháp đặt mua với số lượng rất nhiều. Trong các dịp Festival, Hội khỏe Phù Đổng toàn quốc, đặc biệt là SEA Games 22, nghệ nhân Lê Văn Kinh có tranh thêu các biểu tượng của đại hội trên cỡ lớn gửi tặng Ban tổ chức, được dư luận đồng tình, đánh giá cao.

Câu chuyện giữa tôi với ông nhiều khi bị đứt quãng, vì khách vào mua tranh liên tục, nhiều nhất là khách đến từ Pháp. Vì thế mà tôi biết được, ông còn có cửa hiệu Khánh Hà, mang tên người con gái của ông, ở đường Lê Lợi-Huế. Biết tôi phân vân tại sao không lấy tên ông đặt cho cửa hiệu, ông nói vui, xưa nay người ta thường nói "*Trai thì đọc sách ngâm thơ/Gái thì kim chỉ thêu thùa vá may*", nên ông lấy tên cô con gái làm tên cửa hiệu. Vậy là đến nay, gia đình ông đã có đến 4 đời cha truyền con nối làm nghề thêu tranh, thời nào cũng rạng danh. Sổ vàng gia đình ông đầy ắp những dòng lưu bút, có người ví ông như báu vật nhân văn sống, người có bàn tay vàng, người vẽ bằng đường chỉ, mũi kim, nét Huế trong tranh thêu... Trong sâu thẳm, ông còn có điều ước nguyện là làm sao nhà nước có sự hỗ trợ cho việc truyền nghề, nhất là các cháu có hoàn cảnh khó khăn để ông được đóng góp phần công sức còn lại cho mai sau, gìn giữ, phát triển nghề tranh thêu truyền thống Huế; và nên có hiệp hội ngành nghề, có tiếng nói chung, tạo cơ sở cạnh tranh để phát triển ngành thêu hơn nữa.